

Hand-onder-hand contact

Invulformat gewenningsplan

Behorende bij de Bartiméus publicatie Hand-onder-hand contact

Algemene gegevens

Naam persoon waarvoor gestart wordt met het gewenningsplan:

Geboortedatum:

Zorgorganisatie:

Contactpersoon zorgorganisatie:

Contactpersoon Bartiméus:

Datum van invullen:

Uitgangspunt

Bartiméus vindt dat iedereen met doofblindheid recht heeft op het leren gebruiken van de tast door middel van hand onder hand contact

Uitleg gebruik invulformat

Dit invulformat is een dynamisch document. Het gewenningsplan hand onder hand contact heeft een methodische aanpak maar is een algemeen stappenplan voor iedereen. Bartiméus ondersteund in het kiezen en formuleren van het hoofddoel en de werkdoelen die in dit invulformat door de professionals/ouders/verwanten kunnen worden ingevuld en bijgesteld. Het gewenningsplan omvat zes stappen die hieronder worden toegelicht. Ieder persoon is uniek, zo ook de wijze van gewenning. Daarom kan er individueel bekeken worden met welke stap gestart wordt en hoe er verder wordt gegaan. Per stap zijn er tips beschreven voor werkwijze en uitvoering.

In dit document wordt veelvuldig gesproken over personen met doofblindheid. Dit zijn mensen die problemen hebben met zien én horen. Echter kan het gewenningsplan ook gebruikt worden wanneer er sprake is van een visuele en verstandelijke beperking. Waar hij geschreven wordt kan ook zij gelezen worden.

Gewenning aan hand-onder-hand contact

In een gesprek met (vul namen in) wordt besloten om (vul naam persoon met doofblindheid in) te laten wennen aan hand-onder-hand contact. Uit onderzoeken en gesprekken met betrokkenen van Bartiméus blijkt dat (naam persoon met doofblindheid) zijn/haar wereld/communicatieve mogelijkheden vergroot kan/kunnen worden door middel van methodisch aanbieden van hand-onder-hand contact.

B:

Uit ervaring weet Bartiméus dat het aanbieden van hand-onder-hand contact het beste verloopt als dit methodisch wordt aangeboden via zeven stappen, namelijk observatie, contact maken & naast elkaar bezig zijn, het eerste hand-onder-handcontact, babbelen, afvoelen van voorwerpen, afvoelen van handelingen en als laatste het introduceren van tactiele gebaren. Het doorlopen van alle stappen vergt tijd en geduld. Dwang, aandrang en overreding dienen vermeden te worden om te voorkomen dat het hand-onder-hand contact een negatieve lading krijgt. Optie: In overleg is besloten om het hand-onder-handcontact in eerste instantie te starten met (noem namen van maximaal 4 begeleiders) wanneer (naam persoon met doofblindheid) (vul activiteit in).

Opstellen hoofddoel

Wanneer er besloten wordt om te starten met het opbouwen van hand-onder-hand contact is het advies om een hoofddoel op te stellen over dit onderwerp. Het bovenstaande hoofddoel wordt verdeeld in verschillende stappen. Deze stappen worden vertaald naar werkdoelen welke hieronder per stap omschreven worden met een doelstelling en de werkwijze. Afhankelijk van het hoofddoel doorloop je alle stappen, sla je stappen over of is het doel bereikt wanneer nog niet alle stappen doorlopen zijn.

Voorbeeld hoofddoel opbouwen hand-onder-handcontact
(naam persoon met doofblindheid) kan (noem termijn) actief en ontspannen hand-onder-handcontact maken en een gebaar afvoelen.

Stap 1: Observeren

De eerste stap in het opbouwen van hand-onder-hand contact is observatie in het dagelijks leven. Spreek met elkaar af hoelang of hoe vaak er geobserveerd wordt. Observatiepunten kunnen zijn:

1. Zet de persoon met doofblindheid zijn handen in? Hoe doet hij dat?
2. Tast hij met de vingertoppen of met de hele hand?
3. Heeft de persoon met doofblindheid voorkeur voor bepaalde structuren of materialen (hard, zacht, warm, koud)?

B:

4. Laat de persoon met doofblindheid voorkeur zien in het contact met anderen?
5. Wat is de reactie van de persoon met doofblindheid als zijn handen aangeraakt worden?
6. Zie je een schrikreactie als er voorwerpen aangeraakt worden?
7. Is er een verschil in gevoeligheid tussen de handrug en de handpalm?

Voorbeeld werkdoel en werkwijze van het observeren

Werkdoel

Het is duidelijk op welke manier (naam persoon met doofblindheid) zijn/haar handen gebruikt in het dagelijks leven.

Werkwijze en uitvoering

Begeleiders starten met het observeren van (naam persoon met doofblindheid) en verzamelen gegevens over hoe (naam persoon met doofblindheid) zijn handen gebruikt in het dagelijks leven. Zodra deze informatie verzameld is plannen we een gesprek om de tweede stap van het programma, contact maken & naast elkaar bezig zijn, te bespreken. Begeleiders leren van Bartiméus hoe ze contact maken en het naast elkaar werken uitvoeren.

Stap 2: Contact maken en naast elkaar bezig zijn

De tweede stap is het maken van contact en naast elkaar bezig zijn. Om contact te maken ga je naast de persoon met doofblindheid zitten, maak je contact en wacht je op een reactie. Doe dit door aan te sluiten waar de persoon met doofblindheid op dat moment mee bezig is. Bijvoorbeeld: wanneer een persoon met doofblindheid papier scheurt, ga jij ook papier scheuren. Dit doe je heel dichtbij of tegen de hand van de persoon met doofblindheid aan, op een voelbare afstand. Observeer de reactie van de persoon met doofblindheid. Wat gebeurt er? Kijkt de persoon met doofblindheid naar jouw handen of voelt hij er misschien aan?

B:

Wanneer de persoon met doofblindheid jouw handen wegduwt laat je dit toe, maar je blijft wel beschikbaar door naast elkaar te blijven werken. Bespreek met elkaar hoe lang je bezig denkt te zijn met deze stap.

Voorbeeld werkdoel en werkwijze van het contact maken en naast elkaar bezig zijn

Werkdoel

De uitgekozen begeleiders (namen) maken (noem aantal keer) per dag tijdens (benoem de activiteiten en tijdsduur) contact met (naam persoon met doofblindheid) en werken voelbaar naast elkaar.

Werkwijze en uitvoering

De begeleiders en de persoon met doofblindheid werken regelmatig voelbaar naast elkaar. Wanneer het voelbaar werken naast elkaar goed verloopt (persoon met doofblindheid is ontspannen, nieuwsgierig) dan door naar stap 3.

Stap 3: Het eerste hand-onder-handcontact

Wanneer het voelbaar naast elkaar werken ontspannen verloopt, kan de derde stap gemaakt worden; het eerste hand-onder-hand contact. Hiervoor voer je als begeleider eerst stap 2 uit (zittend naast de persoon met doofblindheid contact maken en ontspannen naast elkaar werken). Als begeleider schuif je dan je linker- of je rechterhand (gedeeltelijk) onder die van de persoon met doofblindheid. Dan kunnen jullie de activiteit samen doen, doordat je als begeleider de hand van de persoon met doofblindheid volgt. Je voelt hoe de hand van de persoon met doofblindheid aanvoelt: is deze ontspannen of juist niet? Wat is de reactie van de persoon met doofblindheid op dit contact? Bespreek met elkaar hoe lang je bezig denkt te zijn met deze stap.

B:

Voorbeeld werkdoel en werkwijze van het eerste hand-onder-hand contact

Werkdoel

De uitgekozen begeleiders (namen) maken (noem aantal keer) per dag tijdens (benoem de activiteiten en tijdsduur) hand-onder-hand contact met (naam persoon met doofblindheid).

Werkwijze en uitvoering

Begeleiders maken volgens de afgesproken manier en frequentie hand-onder-hand contact (maak hierbij gebruik van bijlage 2: suggesties voor observatiepunten). Wanneer het niet naar wens verloopt of het doel lijkt te zijn behaald vindt er een evaluatie met Bartiméus plaats om de volgende stap te zetten.

Stap 4: 'Babbelen'

Het babbelen bestaat uit deelstappen die we hieronder beschrijven als deelstap a, b, c en d.

- a. het maken van kleine bewegingen met 1 hand
- b. het verruimen van de bewegingen met 1 hand
- c. uitlokken van initiatief en het overdragen van de beurt
- d. het veranderen van de hand positie

Bespreek met elkaar hoe lang je bezig denkt te zijn met deze (deel)stappen.

Voorbeeld werkdoel en werkwijze van het 'babbelen'

Werkdoel

- a. De uitgekozen begeleiders (namen) babbelen met één hand (noem aantal keer) per dag met (naam persoon met doofblindheid) op de volgende plek (noem ruimte of plek zoals bank in de woonkamer). De bewegingen zijn klein en worden door de begeleider gemaakt.
- b. Tijdens het babbelen met (naam persoon met doofblindheid) worden de bewegingen verruimd.
- c. Tijdens het babbelen neemt (naam persoon met doofblindheid) de beurt in het gesprek over.

B:

- d. Tijdens het babbelen neemt (naam persoon met doofblindheid) de beurt in het gesprek over en accepteert hierbij dat de hand van de begeleiders (namen begeleiders) bovenop komt te liggen.
- e. De uitgekozen begeleiders (namen) babbelen met twee handen (noem aantal keer) per dag met (naam persoon met doofblindheid) op de volgende plek (noem ruimte of plek zoals bank in de woonkamer).

Werkwijze en uitvoering

De begeleiders oefenen het babbelen welke onderverdeeld is in verschillende deelstappen. Het is belangrijk dat de persoon met doofblindheid het babbelen ontspannen kan volgen en wordt uitgenodigd om de beurt over te nemen. Wanneer het (motorisch) mogelijk is het streven om met twee handen het babbelen te oefenen. Er vindt een evaluatie met Bartiméus plaatst om de voortgang te bespreken. Tijdens een bijeenkomst, zoals een teamvergadering, kan Bartiméus uitleg geven en oefeningen aanbieden over hoe je hand onder hand kunt babbelen.

Stap 5: Introduceren van voorwerpen en handelingen

Wanneer het hand-onder-hand contact met alle begeleiders soepel verloopt, kan er overgegaan worden tot het afvoelen van voorwerpen (stap 5a) of het samen uitvoeren van (nieuwe) handelingen (stap 5b). Bij het afvoelen van een voorwerp houdt de begeleider het voorwerp vast op een afgesproken manier. Hij brengt deze via de hand onder hand methode onder de hand van de persoon met doofblindheid. De persoon met doofblindheid kan nu het voorwerpen voelen met de vingertoppen, maar de begeleider blijft het voorwerp vasthouden. Wanneer de persoon met doofblindheid het voorwerp wil overpakken is dit uiteraard prima. De begeleider volgt hierbij de handen van de persoon met doofblindheid.

Observeer en rapporteer hoe de persoon met doofblindheid reageert:

- is deze nieuwsgierig?
- tast deze met de vingertoppen of de hele hand

B:

- vindt de persoon met doofblindheid het prettig om aan het voorwerp te voelen?
- heeft de persoon met doofblindheid een bepaalde volgorde om het voorwerp te ontdekken, herken je een patroon?

Bespreek met elkaar hoe lang je bezig denkt te zijn met deze stap.

Het via hand-onder-hand contact aanbieden van een nieuwe handeling vergroot de belevingswereld van de persoon met doofblindheid aanzienlijk. Belangrijk bij het aanbieden van een handeling is dat je de persoon met doofblindheid deelgenoot maakt van alle stappen in het proces en gedeelde ervaringen opbouwt. Maak afspraken over het aanbieden van de handelingen, schrijf de deelhandelingen uit en ondersteun deze eventueel met foto's of een instructiefilmpje. Zo geef je de persoon met doofblindheid de gelegenheid om de oefening vaker op dezelfde manier te doen, en hiervan te leren.

Voorbeeld werkdoel en werkwijze van het introduceren van voorwerpen en handelingen

Werkdoelen

(naam persoon met doofblindheid) voelt aan (benoem een voorwerp) welke door middel van hand-onder-hand contact aangeboden wordt.

(naam persoon met doofblindheid) voelt (benoem een handeling, was vouwen, appels schillen) af welke door middel van hand-onder-hand contact aangeboden wordt.

Werkwijze en uitvoering

De begeleiders bieden verschillende voorwerpen en handelingen aan via hand onder hand contact en observeren en rapporteren de reactie van de persoon met doofblindheid. Er vindt een evaluatie met Bartiméus plaatst om de voortgang te bespreken. Tijdens een bijeenkomst, zoals een teamvergadering, kan Bartiméus uitleg geven en oefeningen aanbieden over hoe je voorwerpen en handelingen kunt introduceren binnen het hand-onder-hand contact. Tijdens een bijeenkomst, zoals een teamvergadering, kan Bartiméus uitleg geven en oefeningen aanbieden over hoe je voorwerpen en handelingen kunt introduceren binnen het hand-onder-hand contact.

Stap 6: introduceren van tactiele gebaren

Wanneer het aanbieden van voorwerpen en handelingen ontspannen verloopt en de persoon met doofblindheid goed kan blijven volgen, kan er een stap gemaakt worden naar het aanbieden van tactiele (voelbare) gebaren. Het wordt aangeraden om te starten met enkelvoudige tactiele gebaren uit de dagelijkse situatie, zoals eten, drinken en slapen. Spreek met elkaar een aantal gebaren af die passen bij activiteiten die de persoon met doofblindheid prettig of belangrijk vindt. De gebaren worden aangeleerd volgens de methode "backwards chaining", ook wel achteruit aanleren genoemd. Neem om te beginnen de uitgangspositie aan van hand-onder-hand contact met twee handen. Maak vervolgens het gebaar, waarbij de persoon met doofblindheid het gebaar goed kan afvoelen.

Het is belangrijk dat iedereen de gebaren op dezelfde manier aanbiedt, zodat de persoon met doofblindheid ze leert herkennen. Koppel een gebaar altijd aan een voorwerp of een direct volgende actie. Bijvoorbeeld: je maakt het gebaar koffie en biedt de al bekende verwijzer voor het koffie drinken aan. Daarna ga je dan ook meteen koffie drinken.

Voorbeeld werkdoel en werkwijze van het introduceren van voorwerpen en handelingen

Werkdoel

(naam persoon met doofblindheid) krijgt tijdens het koffie drinken het gebaar koffie aangeboden volgens de hand onder hand techniek. Direct na het gebaar krijgt (naam persoon met doofblindheid) zijn koffie aangeboden.

Werkwijze en uitvoering

Begeleiders benoemen drie begrippen die vaak terugkomen in het dagelijks leven van de persoon met doofblindheid zoals eten, drinken, slapen en werken. Bartiméus of een specialist op het gebied van gebaren introduceert en oefent de gebaren met de begeleiders zodat ze op de goede en op dezelfde manier aangeboden worden. Er vindt een evaluatie met Bartiméus plaatst om de voortgang te bespreken.

B:

Bijlage 1: Overzicht stappen

Stap 1: observeren

Stap 2: contact maken en naast elkaar bezig zijn

Stap 3: het eerste hand-onder-handcontact

Stap 4: 'babbelen'

Stap 5: introduceren van voorwerpen en handelingen

Stap 6: introductie van tactiele gebaren

Bijlage 2: Suggesties voor observatiepunten

1. Frequentie

- Hoe lang houdt hij / zij contact via de handen vol?
- Trekt hij / zij de handen terug bij contact met personen/voorwerpen?
- Vraagt hij / zij om contact via de handen?

2. Handen

- Ontspannen handen
- Gespannen handen
- Heeft afweer aan de handen
- Gebruikt handen niet
- Gebruikt handen om kort iets te voelen
- Schrikt bij aanraken
- Staat aanraken op de handen toe

3. Tastgedrag

- Neemt de frequentie van het tasten met de handen toe?
- Maakt meer zoekende bewegingen met handen

4. Gezichtsuitdrukking

- Frons
- Gespannen gezicht
- Geïnteresseerd
- Nieuwsgierig kijken

5. Lichaamshouding

- Zeker / onzeker
- Gespannen
- Zit meer rechtop
- Zoekt meer toenadering

6. Activiteiten

- Meer geïnteresseerd
- Langer met activiteit bezig

B:

- Meer interesse voor omgeving
- Belangstelling voor andere activiteiten

7. Gedrag in het algemeen

- Rustiger, stiller
- Vrolijker
- Alerter
- Meer / minder contact met betrokkenen
- Schrikt minder / meer
- Minder angstig
- Veranderingen zelfredzaamheid